

NALAZ AKVILEJSKIH I TRŠĆANSKIH SREBRNJAKA IZ DRUGE POLOVICE 13. STOLJEĆA U OKOLICI ČEŠNJICE KOD KROPE

U lipnju 2007. blizu Češnjice kod Kroke (Slovenija) gljivar je prilikom skupljanja gljiva u blizini ledine zvane „Na selu“ slučajno naišao na dva akvilejska srebrnjaka koji su ležali na malenom brijegu. Kasnije se vratio provjeriti ima li tamo još novaca te je pronašao još dvadeset i jedan komad. Nakon mjesec dana njegov je prijatelj s detektorom metala pronašao još jedan novac.

Novci najvjerojatnije potječu iz vrećice za novac nekoga trgovca, vojnika ili plemića koji ih je izgubio na putu koji vodi od Furlanije preko Kranjske do Koruške. Nalaz sadrži jedanaest srebrnjaka akvilejskoga patrijarha Gregorija (1251.-1269.) i trinaest tršćanskih novaca anonimnoga kova (1254.-1257.) i biskupa Arlonga de Voitsberga (1254.-1280.). Ti novci bili su izgubljeni poslije 1269. godine.

ključne riječi: Kranjska, Češnjica kod Kroke, ostava novaca, 13. stoljeće, vrednovanje nalaza

U lipnju 2007. u blizini Češnjice kod Kroke (Slovenija) nedaleko od područja zvanoga „Na selu“ skupljač gljiva pronašao je dva srebrnjaka. Novci su bili na površini jer su se skotrljali niz mali brijeg kada se zbog nepoznatog uzroka rasula zemlja. Nalaznik se ubrzo vratio provjeriti ima li u zemlji još novaca. Nakon istraživanja u nekoliko sati pronašao je još dvadeset i jedan novac. O tome je razgovarao s prijateljem koji je posjedovao detektor metala te su dogovorili još jedno istraživanje u kojem su našli još jedan novac.

Zbog represivnoga slovenskoga zakonodavstva u zaštiti arheološke baštine o tom je nalazu Numizmatički kabinet Narodnog muzeja Slovenije obaviješten tek u proljeće 2016. kad je nalaz i predan na obradu. Nalaz je u privatnom vlasništvu.

U njemu se nalazi jedanaest srebrnjaka akvilejskoga patrijarha Gregorija (1251.-1269.) te trinaest srebrnjaka tršćanskoga biskupa Arlonga de Voitsberga (1254.-1280.) i anonimnoga kova (1254.-1257.). Denari su većinom dobro sačuvani jer nisu bili dugo u optjecaju. Nađeni primjerci tipični su predstavnici novaca koji su bili u optjecaju tijekom druge polovice 13. stoljeća u Kranjskoj, a što potvrđuju i drugi istodobni nalazi iz tog područja.¹

U nalazu su zastupljeni novci iz dvije kovnice. Veći dio novaca (54,2 %) bio je kovan u Trstu (*Trieste*) za tršćanske biskupe, a u Akvileji (*Aq leia*) je za patrijarha Gregorija otkovano ostalih 45,8 % srebrnjaka. U novcu tršćanske kovnice zastupljeno je 23,1 % starijeg anonimnog kova, a novca Arlonga de Voitsberga ima 76,9 %. Prilično ujednačen brojčani odnos novca iz kovnica govori nam da vlasnik dolazi iz interesnog područja oba crkvena dostojanstvenika.

¹ Neobjavljeno. Podatke o nalazima i mjestima nalaza čuva Numizmatički kabinet Narodnog muzeja Slovenije i oni su temelj doktorske disertacije A. Šemrova. U pripremi je i publikacija u kojoj će biti objavljen srednjovjekovni novac s područja Republike Slovenije.

Nalaz je srodan ostavi koja je nađena u Kranju prilikom arheološkog iskopavanja na Glavnom trgu (bivši Titov trg) u srpnju 1965. (Šemrov 2015., 103. i pripadajuća literatura). I taj nalaz, koji sadrži 85 novaca akvilejskoga tipa, također je izrađen dijelom u akvilejskoj kovnici, a dijelom u tršćanskoj kovnici, a bio je zakopan poslije 1269. godine. Oba nalaza sadrže isti novac, ali u nalazu iz Češnjice nema novca Volrika (*Volrico de Portis da Cividale*, (1233.-1254.)).

Tabelarni prikaz nalaza iz Kranja i Češnjice kod Kroke

Akvileja (<i>Aij leia</i>)	Kranj, 1965.	Češnjica kod Kroke, 2007.	Trst (<i>Trieste</i>)
Gregorio, Ber. 17a	3		
Gregorio, Ber. 17b	1		
Gregorio, Ber. 18a	40	2	
Gregorio, Ber. 18b	3		
Gregorio, Ber. 19a	4	3	
Gregorio, Ber. 21a	28	4	
Gregorio, Ber. 22a	15	2	
Gregorio, Ber. – (imitacija)	1		
	2		Volrico, Ber. VA
	1		Volrico, Ber. VM
	1		Volrico, Ber. VS
	4	3	Anonimus, Ber. T
	4	2	Arlongo, Ber. AA
	8	8	Arlongo, Ber. AL
	1		Arlongo, Ber. AR

Gubitak ili skrivanje srebrnih denara zakopavanjem u zemlji u Češnjici i Kranju može se datirati u vrijeme smrti vojvode Ulrika III. Spanheima (1256.-1269.) i u početak vladavine češkoga kralja Otokara II. Přemysla (1269./1270. – 1276.) u Kranjskoj. Nalazi su otkriveni u Kranjskoj na području koje je bilo pod neposrednom vladavinom vojvode Ulrika i njegovih dvorskih službenika (Kranj), te na području grofovije Ortenburg (Češnjica kod Kroke), gdje su vojvodi priznavali vlast (Komac, 2006., 258.). U blizini tog nalaza bio je jedan od najpoznatijih ortenburških centara u Gorenjskoj – dvorac Waldenberg iznad sela Lipnica kod Radovljice (Kos, 2005., 245.).

Dokumentirani pojedinačni nalazi novca akvilejskoga tipa iz agrarnog i urbanog područja unatoč čestim istraživanjima u Kranjskoj iznimno su rijetki te se u proučavanju optjecaja novca treba osloniti na istraživanja skupnih nalaza. To je posljedica činjenice da se u ponekim arheološkim iskopavanjima zanemaruju i izrazito loše dokumentiraju nalazi novca (Kos, 1997., 98.).

Nažalost, nemoguće je ustanoviti uzrok skrivanja ili gubitka novca iz nalaza. Obraden nalaz otkriven je u blizini škofjeloške (tolminske) ceste koja je vodila iz kranjske Škofje Loke u Furlaniju u Čedad (*Cividale del Friuli*), a uz tu je cestu bila vezana i Kropa (Kosi, 1998., 247.). I nalaz iz Kranja također je povezan s tom cestom jer se i

ona u nastavku u mjestu Kranj spajala s cestom koja je vodila prema Karavankama. (Kosi, 1998., 253.-259.).

Prema svemu navedenom nalaz možemo povezati s vlasnicima, a gubitak novca s burnim političkim događajima toga vremena.

Katalog

Crkvena oblast nadbiskupije Aquileia				
Gregorio (1251.-1269.)				
†				
*4	Denar	bez godine	Aquileia	Ber. 21a
*5				
6	Denar	bez godine (do 1256.)	Aquileia	Ber. 18a
7				
9	Denar	bez godine (po 1256.)	Aquileia	Ber. 19a
†0				
*11	Denar	bez godine (oko 1256.)	Aquileia	Ber. 22a
Biskupija Trst (Trieste)				
Anonimus (1254.-1257.)				
†2				
*14	Denar	bez godine	Trieste	Ber. T
Arlongo de Voitsberg (1254.-1280.)				
*15				
†6	Denar	bez godine	Trieste	Ber. AA
†7				
*24	Denar	bez godine	Trieste	Ber. AL

Slika 1. Avers i revers

Slika 2. Avers i revers

Slika 3. Avers i revers

Slika 4. Avers i revers

Slika 5. Avers i revers

Slika 6. Avers i revers

Slika 7. Avers i revers

Slika 8. Avers i revers

Slika 9. Avers i revers

Slika 10. Avers i revers

Slika 11. Avers i revers

Slika 12. Avers i revers

Slika 13. Avers i revers

Slika 14. Avers i revers

Slika 15. Avers i revers

Slika 16. Avers i revers

Slika 17. Avers i revers

Slika 18. Avers i revers

Slika 19. Avers i revers

Slika 20. Avers i revers

Slika 21. Avers i revers

Slika 22. Avers i revers

Slika 23. Avers i revers

Slika 24. Avers i revers

Karta 1.

Karta 2.

Slika 1. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 1,15 g. Φ=21 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 12.

Slika 2. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 1,08 g. Dim.: 19,5 mm x 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 1.

Slika 3. Dvostruki kov. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 1,07 g. Φ=20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 7.

Slika 4. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 0,95 g. Dim. 20,5 mm x 20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 7.

Slika 5. Leg. av.: •GREGORI∅ - •ELECTVS•; Leg. rv.: •CIVITA∅A - •QVILEGIA•. T.: 1,08 g. Φ=20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 12.

Slika 6. Leg. av.: •GREGORI∅ - •ELECTVS•; Leg. rv.: •CIVITA∅A - QVILEGIA•. T.: 0,93 g. Dim.: 21 x 20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 5.

Slika 7. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 1,05 g. Dim. 20,5 mm x 19,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 11.

Slika 8. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 0,96 g. Φ=20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 10.

Slika 9. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 0,82 g. Dim. 19,5 mm x 21 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 4.

Slika 10. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 1,09 g. Dim. 21 mm x 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 11.

Slika 11. Leg. av.: •GREGO - RIV∅PA•; Leg. rv.: •AQVI - LEGIA•. T.: 0,99 g. Φ=20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 1.

Slika 12. Fragmentiran. Leg. av.: •SANTVS• - •IVSTVS•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1,03 g. Dim.: 20 mm x 20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 9.

Slika 13. Leg. av.: •SANTVS - IVSTVS•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1 g. Dim.: 20 mm x 21 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 10.

Slika 14. Leg. av.: •SANTVS - IVSTVS•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 0,81 g. Φ = 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 6.

Slika 15. Leg. av.: •ARLIN• - •GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1,06 g. Dim.: 20,5 mm x 21 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 7.

Slika 16. Leg. av.: •ARLON - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1,05 g. Φ = 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 6.

Slika 17. Leg. av.: •ARLON• - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1,17 g. Dim.: 20 mm x 21 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 6.

Slika 18. Leg. av.: •ARLON - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1,13 g. Φ = 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 8.

Slika 19. Leg. av.: •ARLON - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITA∅ TERGE∅TVM•. T.: 1,12 g. Φ = 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 9.

Slika 20. Dvostruki kov. Leg. av.: •ARLON• - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITAϯ TĒRGEϯTVM. T.: 1,12 g. Dim.: 20 x 19,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 6.

Slika 21. Leg. av.: •ARLON - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITAϯ TĒRGEϯTVM. T.: 1,08 g. Φ = 20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 8.

Slika 22. Leg. av.: •ARLON - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITAϯ TĒRGEϯTVM. T.: 1,06 g. Dim.: 19,5 x 20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 4.

Slika 23. Dvostruki kov. Leg. av.: •ARLON• - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITAϯ TĒRGEϯTVM. T.: 1,04 g. Dim.: 20,5 x 20 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 9.

Slika 24. Leg. av.: •ARLON• - GVS•EP•; Leg. rv.: +CIVITAϯ TĒRGEϯTVM. T.: 1,01 g. Dim.: 20 x 20,5 mm. Aksa (pomak osi između aversa i reversa): 2.

Literatura:

Bernardi, Giulio (= Ber.), Monetazione del Patriarcato di Aquileia, Trst, 1975.

Bernardi, Giulio (=Ber.), Il duecento a Trieste. Le monete., Trst, 1995.

Komac, Andrej, Thesaurus memoriae. Dissertationes 5, Od mejne grofije do dežele. Ulrik III. Spanheim in Kranjska v 13. stoletju., Ljubljana, 2006.

Kos, Dušan, Vitez in grad. Vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja, Ljubljana, 2005.

Kosi, Miha, Potujoči srednji vek. Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem, Zbirka ZRC 20, Ljubljana, 1998.

Kos, Peter, Interpretacija (antičnih) novčnih najdb. Metodologija – njene možnosti in pasti, Arheološki vestnik, 48. (str. 97–115.), Ljubljana, 1997.

Š mrv , Ađr ej, Denarni obtok na območju Republike Slovenije v obdobju srednjega in novega veka: denarni obtok od l. 800 do danes (doktorska disertacija), Ljubljana, 2015.